

Big tech's threat to European speech

31 Begin september schreven ruim 30 Europese academici een brief aan het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden. Aanleiding was een hoorzitting met het onderwerp 'Europe's Threat to American Speech and Innovation'.¹ De bedreiging voor de vrijheid van meningsuiting en innovatie wordt volgens leden van het Huis van Afgevaardigden veroorzaakt door Europese wetgeving gericht op de tech sector, in het bijzonder de Digital Services Act (DSA), die sinds februari 2024 volledig van kracht is.

De hoorzitting begon met het aanhalen van een brief van oud-eurocommissaris Thierry Breton aan X-baas Elon Musk.² In de brief uitte Breton zijn zorgen over een aangekondigd interview tussen de Republikeinse presidentskandidaat en Musk op zijn platform X. Breton waarschuwt Musk dat Trump mogelijk zal oproepen tot geweld of haat en racisme zal prediken. De voorzitter van de hoorzitting noemt het ongewenste Europese inmenging in de Amerikaanse verkiezingen. 'The guy in Europe in charge of enforcing a European Union law, writes an American about an American company, about an American election.'

In de brief halen de Europese academici fel uit naar Thierry Breton, die volgens hen de inhoud van de DSA en zijn bevoegdheid veel te ver oprekt. De DSA maakt geen onderscheid tussen verschillende typen content; platforms zijn na kennisgeving slechts gehouden maatregelen te treffen tegen 'illegale' content. Afgezien daarvan is de DSA content-neutraal. De schrijvers geven aan dat als gevolg van de brief aan Musk Breton werd gedwongen op te stappen. 'Politically,' schrijven de academici, 'the EU's checks and balances worked.'

Platforms hebben geen boodschap aan de boodschap. Dat is de gedachte die ten grondslag ligt aan de uitgebreide vrijwaring van aansprakelijkheid in de DSA. Zolang partijen als YouTube, TikTok en Instagram geen kennis hebben van het illegale karakter van informatie die zij op verzoek van hun gebruikers opslaan, zijn zij niet aansprakelijk voor het aanbieden van onrechtmatige informatie. De DSA vervangt de achterstallige Richtlijn elektronische handel uit het jaar 2000, aangenomen toen Mark Zuckerberg 16 jaar was en nog niemand van sociale media had gehoord. De aanbieders van platforms in die begintijd van het internet waren internet service providers die een plek op hun servers aanboden om een website te hosten.

Waar het wringt, is dat platforms in het huidige tijdperk juist wel een boodschap hebben aan de boodschap. Het verdienmodel van sociale media is afhankelijk van de content die wordt aangeboden. Platforms willen hun gebruikers zo lang mogelijk gekluisterd houden aan het scherm door ze interessante content te serveren. Ze brengen ragfijn in kaart wie hun gebruikers zijn, wat hun interesses zijn en welke boodschap het langst hun aandacht zal vasthouden. Met behulp van profilering en slimme algoritmes krijgen gebruikers dagelijks een shot toegediend om maar zo lang mogelijk naar het vage schijnsel van een schermje te staren. Steeds maar weer die duim over het scherm om het volgende filmpje of bericht te bekijken, via een oneindige scroll, steeds weer een like, steeds weer een kleine dopamineprikkel. Hoe meer schermtijd, hoe meer advertenties kunnen worden verkocht. Daarbij geldt dat

hoe extremer de content is die wordt voorgeschoteld, hoe groter de eetlust.

In ons gepolariseerde politieke landschap is er ook voor platforms goed geld te verdienen aan politiek. TikTok verdient miljoenen aan extreemrechtse livestreams, zo blijkt uit recent onderzoek van de Hogeschool van Amsterdam.³ Het Chinese bedrijf incasseert de helft van de donaties die extreemrechtse TikTokers krijgen. De DSA bevat transparantieplichtingen ten aanzien van reclameboodschappen. Zeer grote online platforms als TikTok moeten een register bijhouden waarmee de adverteerders worden geïdentificeerd. Volgens de onderzoekers vormen de donaties via livestreams echter een lacune in de DSA.

De zorgen van Thierry Breton waren ook weer niet zo vreemd. Big tech laat zich steeds meer gelden in de politieke arena. Musk draaide dusdanig aan de knoppen van het X-algoritme dat tweets met een MAGA-boodschap steeds meer aandacht kregen. Hij bemoeide zich met de verkiezingen in Duitsland met een warme aanbeveling van de extreemrechtse partij AfD. TikTok bezorgde via Russische inmenging een volstrekt onbekende Roemeense presidentskandidaat de overwinning. Mark Zuckerberg beloofde na de verkiezing van Trump afscheid te nemen van fact-checkers op Instagram en Facebook, omdat sprake was van 'uit de hand gelopen politieke censuur' op sociale media.

Tijdens de hoorzitting in het Huis van Afgevaardigden ging het niet over de Verordening betreffende transparantie en gerichte politieke reclame.⁴ Anders dan de DSA is de verordening, die op 10 oktober 2025 in werking treedt, wel op specifieke content van toepassing, namelijk op politieke reclame, met speciale aandacht voor online targeting. Wie iedere vorm van online content regulering afdoet als 'politieke censuur' kan met de nieuwe verordening zijn borst natmaken. De verordening introduceert, in aanvulling op de DSA en de AVG, extra strenge regels voor politieke reclameboodschappen. Zo is online targeting van politieke reclameboodschappen alleen toegestaan na uitdrukkelijke toestemming van de betrokkene.

Meta heeft de verordening, niet verrassend, in stevige bewoordingen veroordeeld en noemt het een 'bedreiging voor de principes van gepersonaliseerde reclame'.⁵ Als gevolg van de nieuwe regels heeft Meta besloten in het geheel geen advertenties meer over politiek, verkiezingen en maatschappelijke kwesties toe te laten op het platform. Die laatste categorie wordt door Meta ruim gedefinieerd als 'gevoelige onderwerpen waarover hevig wordt gediscussieerd'.⁶

Door het nieuwe beleid van Meta tasten tal van organisaties in het duister of zij nog reclameboodschappen kunnen verspreiden via Instagram en Facebook.⁷ Met name belangenorganisaties en NGO's lijken de dupe te worden van het besluit van Meta. Meta klaagt over overregulering door de EU, maar doet er zelf vervolgens een flinke schep bovenop. Het beperkt de vrijheid van meningsuiting in naam van de vrijheid van meningsuiting. Hoe ironisch. Wie organiseert binnenkort een hoorzitting over 'Big tech's threat to European speech'?

Christiaan Alberdingk Thijm

1. De noten behorende bij dit Vooraf zijn te vinden op njb.nl.